

**Annemarie Goldstein Jutel, *The Sociology of Diagnosis. A brief guide.*
Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2024. 112 s.**

Annemarie Goldstein Jutels bok är som titeln utlovar en guide till diagnosernas sociologi. Läsaren erbjuds en god inblick i forskning om hur medicinska diagnoser används i sociala sammanhang liksom följdverkningar i professionella och vardagliga praktiker. Boken förmedlar på ett översiktligt sätt teoriutveckling om diagnosernas *sociala liv* utifrån Jutels och andras forskning. Vart och ett av bokens fem kapitel har ursprungligen publicerats som artiklar och essäer med Jutel som författare, vilket bidrar till ett djup som hade saknats om boken författats enkom i lärobokssyfte. Boken vänder sig också lika mycket till forskande kollegor som till studerande och professionsutövare inom vård och omsorg.

I inledningen presenteras bokens teoretiska perspektiv och centrala begrepp. Jutel tar avstamp i en social konstruktionism som, skriver hon, inte längre kräver ett omfattande försvar utan används med "epistemologiskt självförtroende" (s. 7). Ett centralt begrepp i boken är *medikalisering*, vilket signalerar en koppling till ett välkänt och etablerat perspektiv inom medicinsk sociologi med Peter Conrad (1992, 2005) som central företrädare (och han har också författat bokens förord). Jutel argumenterar för en social modell i undersökningar och analyser av medicinska diagnoser i fråga om både hur de får ett namn (*diagnosis-as-category*) och hur de inverkar på såväl sociala relationer som samhällsutveckling (*diagnosis-as-process*) (se också Jutel, 2013/2024). Jutel beskriver vidare att den sociala modellen inte gör skillnad mellan somatiska och psykiatriska diagnoser: "I have always thought that a critical diagnosis scholar should be able to pick any diagnosis, from schizofrenia to gout, and use the social model to shine light on its technical, clinical, cultural and social implications." (s. 93) Jutel har fokuserat sin forskning på diagnoser som kronisk trötthet, covid-19 och övervikt. Hon belyser och diskuterar hur diagnoser och definitioner av tillstånd och sjukdomar skiftar och ändrar innebörd beroende av sammanhang, allt ifrån forskningsverksamhet och klinisk praktik till människors vardagsliv utanför den medicinska sfären.

Bokens fem kapitel illustrerar olika aspekter av diagnosers sociala liv. I första kapitlet uppmärksammas diagnosen som kategori, närmare bestämt framväxten av olika klassifikationssystem inom medicinsk vetenskap, liksom den statistiska vetenskapens betydelse för utvecklingen av definitioner av normalt respektive avvikande. I kapitel 2 behandlar Jutel professionsfrågan och särskilt läkarens makt visavi patienter med en argumentation som tydligt vilar på medikaliseringsteorins betoning av den medicinska expertisens centrala roll och avgörande inflytande i moderna välfärdsstater. I slutet av kapitlet öppnar Jutel för diskussion om vad detta innebär när patientmakt och inflytande fått ökat utrymme både i vårdideologi och vårdpraktik: "where does the doctor go in this new era of the patient-consumer-expert-advocate?" (s. 51) – en spännande fråga som Jutel tyvärr inte utvecklar, vilket jag återkommer till nedan. Kapitel 3 vänder blicken mot patienten som subjekt och diagnosens transformativa inverkan på både tankar och känslor samt dess betydelse för identiteten. Jutel hänvisar till forskning om personliga livsberättelser om att vara sjuk och lidande. Varje enskild

berättelse om en diagnos och den sjukdom som benämns, skriver Jutel, utgör *en* version som kan fördjupas och utvecklas på ett sätt som förbättrar den drabbades möjligheter att hantera sjukdomen med större självförtroende. I det sammanhanget, menar Jutel, erbjuder den sociala modellen både ett utökat ordförråd och fler sätt att berätta om och förhålla sig till sjukdomen.

Kapitel 4 handlar om diagnosers plats och betydelse i populärkulturen. Jutel reflekterar över hur diagnoser i dessa sammanhang rört sig långt bort från det kliniska rummets möte mellan läkare och patient. Diagnoser dramatiseras och utgör inte sällan kärnan i serier och filmer på ett sätt som enligt Jutel kräver fortsatt kritisk forskning. I bokens femte och sista kapitel analyseras Alzheimers sjukdom. Jutel visar steg för steg hur diagnosen utvecklats och förändrats till följd av såväl förändrade kliniska kriterier som utveckling av avancerad medicinsk teknik. Diagnosen har likaså påverkats av debatten om screening som prevention liksom en generellt ökad medial synlighet – faktorer som enligt Jutel har bidragit till en ökad diagnostisering som tyvärr inte alltid motsvarats av förbättrad social omsorg och vård. Tvärtom har läkemedelsindustrins strävan att utveckla medicin som hejdar sjukdomsförloppet kommit att överskugga behovet av sociala åtgärder. På de sista sidorna understryker Jutel återigen behovet av en diagnosernas sociologi som dels belyser samspelet mellan diagnoser och social kontext, dels bidrar till ökad förståelse av sjukdomar och lidande bortom den medicinska vetenskapens paradigm.

Bokens styrka är att den förmedlar sociologisk forskning om somatiska och psykiatriska diagnoser på ett tillgängligt sätt med analyser som bidrar till fördjupad förståelse av diagnosernas komplexa roll i nutida välfärdssamhällen. Jutels beskrivningar har också högt igenkänningsvärde, vare sig det handlar om psykiatriska diagnoser eller somatiska. Min gissning är att många läsare kan relatera till diagnoser som ett närvarande fenomen på arbetsplatsen, i skolan, i hemmet och i (sociala) medier. Och som Jutel understryker utgör den sociala modellen i dag en självklar analytisk utgångspunkt för forskare på området.

Detta är dock samtidigt bokens svaghet. Den igenkänning och självklarhet som präglar Jutels analyser av diagnosernas sociala liv utgör *i sig* ett fenomen som väcker frågor. Hur ska vi förstå det sätt på vilket diagnoser etablerat sig som självklara inslag i nutida moderna välfärdssamhällen, både kulturellt och socialt? Om Jutel efterlyser *mer* kritisk granskning, efterlyser jag *andra* frågor och teoretiska perspektiv. Hur kan vi förstå och förklara diagnosernas utbredning och acceptans i nutiden? Jutel kartlägger och beskriver situationen utan att diskutera strukturella, socialpolitiska och kulturella förändringar över tid. Jag saknar tolknings- och förklaringsramar som sträcker sig bortom hänvisningar till läkarmakt och den medicinska vetenskapens höga status. Som nämndes ovan lyfter Jutel exempelvis frågan om hur relationen mellan läkare och patienter påverkats av marknadens och politikens inflytande, med patienten som konsument och aktivist, men hon följer aldrig upp den. (s. 51).

Låt mig nämna ett par exempel på sociologisk forskning som närmat sig diagnoser som historiskt situerade begrepp vilka formas och förändras av strukturella, sociopolitiska och kulturella förändringar över tid. Den amerikanske sociologen Ron Eyal

(2013) har studerat hur diagnosen autism genomgått omfattande transformationer i USA från förra delen av 1900-talet och fram till i dag. Särskilt lyfter han fram faktorer som den omfattande avinstitutionaliseringen under 1960- och 1970-talen i både USA och Europa. Denna ägde rum parallellt med utvecklingen av ett differentierat utbildningssystem och framväxten av specialpedagogik och sammanföll också med en ny syn på barn, familj och föräldraskap, faktorer som sammantagna banade väg för autismdiagnosens utbredning i den nutida välfärdskontexten. Eyals analys av samhälleliga förändringsprocesser som pågått bortom den specifika diagnosen men som påverkat dess genomslag erbjuder en förklaring till att det ser ut som det gör i dag.

Ett annat exempel är den franske sociologen Alain Ehrenberg, som diskuterat diagnoser såsom depression och utbrändhet. Han tar avstamp i sociologiska och antropologiska perspektiv på den form av individualism som bildar ideologiskt och politiskt fundament i moderna välfärdssamhällen av europeisk karaktär (Ehrenberg 2017). Individens autonomi utgör ett grundläggande villkor för alla samhällsmedborgare, oavsett social klass, utbildning, etnicitet, kön och så vidare, vilket får implikationer för synen på mental (o)hälsa och diagnoser. Diagnosernas utbredning, menar Ehrenberg, utgör inte symptom på strukturella problem eller samhälleliga misslyckanden, utan är en företeelse i *förlängningen* av nuvarande samhällsordning och normativa strukturer. I den stund individen upplever oförmåga att agera självständigt används diagnoser för att förklara och försvara misslyckanden och motgångar (på arbetsplatsen, i skolan, i familjen, och så vidare), varvid problemet lokaliseras till individen. Det handlar inte om effekter av individualism, skriver Ehrenberg, utan det *är* individualism.

Jag menar att dessa två alternativa perspektiv på diagnoser kompletterar och fördjupar snarare än sätter i fråga Jutels forskning. Det är dock värt att notera att i ovan två exempel fokuseras en specifik diagnos eller ett diagnostiskt spektrum, vilket anknyter till min andra invändning mot boken. Jutel hävdar att psykiatriska diagnoser är "långt hängande frukter" för kritisk analys, vilket riskerar att dölja behovet av kritiska analyser av somatiska diagnosers sociala liv (s. 102–103). Det är, uppfattar jag, ett ställningstagande som bidrar till att hon väjer undan för komplexa filosofiska frågor om skillnader och likheter mellan somatiska och psykiatriska diagnoser såväl som skillnader inom vardera gruppen. Alla diagnoser dras helt enkelt över en kam.

Oavsett mina invändningar tycker jag att boken med sina beskrivningar av diagnosers plats och betydelse i nutiden fyller en viktig funktion som lärobok för studenter inom vård, utbildning och omsorg. På avancerad nivå kan den med fördel kompletteras med annan litteratur som förmedlar alternativa teoretiska perspektiv på diagnoser.

Karin Zetterqvist Nelson

Professor vid Tema Barn, Linköpings universitet.

Referenser

- Conrad, P. (1992) "Medicalization and social control", *Annual Review of Sociology* 18: 209–232.
- Conrad, P. (2005) "The shifting engines of medicalization", *Journal of Health and Social Behavior* 46: 3–14.
- Eyal, G. (2013) "For a sociology of expertise. The social origins of the autism epidemic", *American Journal of Sociology* 118(4): 863–907.
- Ehrenberg, A. (2017) "What we talk about when we talk about mental health. Towards an anthropology of adversity in individualistic society", 153–171 i S. Neckel, S. Neckel, A. K. Schaffner och G. Wagner (red.) *Burnout, Fatigue, Exhaustion. An interdisciplinary perspective on a modern affliction*. Palgrave Macmillan.
- Jutel, A. (2011/2024) *Putting a name to it. Diagnosis in contemporary society*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.